

МРНТИ 15.81.21

ҚҰМ ТЕРАПИЯСЫН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТІ ДАМУ ТҮРҒЫСЫНДА ҚОЛДАНУ

Қ.Ж. Әбсаттар¹, Н.Ү. Бегалиева²

¹ «Психология» мамандығының 2 курс магистранты,

² пс.ғ.к., аға оқытушы

^{1,2} Қазақ Ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

email: kimba.97@mail.ru

Ғылыми мақалада құм терапиясы және құм подносында композиция құру арқылы адам бойында жасырын жатқан қиял мен шығармашылық қабілеттерді дамытуға болатындығы жайында жазылған ғалым-зерттеушілердің тұжырымдамалары теориялық тұрғыда талданады.

Құм терапиясы – бұл емдеу ғана емес, шығармашылық пен креативтіліктің, тұлғаның дамуы мен үйлесімділігін, кез келген жағдайды шешуге көмектесе алатын арттерапияның бір түрі. Клиент құм подносында қандай да бір туынды жасай отырып, өзінің ішкі нышандары мен бағдарларын сыртқа шығарып, керісінше қажет болмаған дүниені өңдеуге мүмкіндік алады. Демек, құм терапиясы клиентке өз-өзіне шығармашылықпен карауға мүмкіндік беретін шығармашылық акт, яғни құм алаңында композиция жасай отырып, ол өзін қалыптастырады. Соның нәтижесінде клиенттің тұлғалық қасиеттері мен шығармашылық қабілеттері бірге ашылатындығы туралы жан-жақты баяндалады.

Түйін сөздер: құм терапиясы, қиял, шығармашылық қабілеттер, «Мен» қасиеті, Өздік архетипі, миниатюрлі фигуралар, символ

Арттерапияға негізделген бейнелеу өнер тілі адамның өз сезімдері мен ойларын визуалды бейнелер арқылы беруге негізделген. Бейнелеу өнері белгілі бір құрылыммен, түспен және өлшеммен сипатталатын сезімдер мен ойларды нақты түрде беруге мүмкіндік береді. Форманың көптеген анықтамалары бейнелеу шығармашылығының нақты сипатына ғана қатысты. Пішін, мысалы, "сыртқы, көрінетін мінездеме ретінде, оның құрамы немесе түсіне байланысты емес дене қасиеттерін бейнелейді; белгілі бір заттарды дайындауға арналған үлгі ретінде немесе белгілі бір құрылым, шарт немесе көрініс ретінде". Бұл қандай да бір мәнге ие болуы да болмауы да мүмкін және құм композициясын жасау үшін тұрақты іргетас болып табылады.

"Іргетас" сөзінің кейбір анықтамалары оны жақсы түсінуге көмектеседі. Осылайша, әдетте іргетас деп саналады: қандай да бір нәрсе салынса немесе қандай да бір нәрсе қолданылса; ғимарат салынатын немесе машина орнатылған құрылым, ғимараттың жер деңгейінен төмен орналасқан бөлігі; негіз; құрылыстың жоғары бөліктері орналасқан кейбір платформа іспеттес.

Іргетас ұғымы да физикалық емес объектілерге қатысты қолданылады. Уитмонт Өздікті қарастыра отырып, К. Юнгтің сөзін келтіре отырып, былай деп жазған: «Баланың психикасы оның білім алды жағдайында *tabula rasa* сияқты өзгеше емес; онда белгілі бір қасиеттер, сонымен қатар, кейбір ерекше адам инстинктері, сондай-ақ жоғары реттегі қызметтердің бастапқы фундаменті. Дәл осы күрделі негізде "Мен" тұрғызылып, өмір бойы оны қолдайды. Негіз қызмет етуін тоқтатқан жағдайда, тоқырау басталады, содан кейін ол өлімге ұласады. Мұндай негіздің болуы қағидатты мәнге ие. Онымен салыстырғанда тіпті сыртқы әлем екінші ретте болып көрінеді, өйткені бұл әлем, егер психика субъектімен байланыс орнату және онымен өзара әрекеттесу қабілетін жоғалтса, ол үшін қандай да бір мәнінен айырылады [1;24].

Ресейлік ғалымдар Н.В.Кузуб және Э.И.Осипук өз зерттеулерінде былайша тұжырым жасайды: «Қолдары құмға тиген Клиент өз сезімдері мен ойларына белгілі бір пішін беруге - құм композициясының іргетасын жасауға тырысады. Ол қолының астында оған қажетті пішін пайда болған кезде қанағаттануды сезінеді, содан кейін оған миниатюралық фигураларды орналастыра бастайды. Құммен тактильдік байланыс шығармашылық процеске айқындылық пен жеке сипат береді. Бұл байланыссыз шығармашылық процестің қандай да бір шекарасы жоқ және жасырын сипатқа ие, адамның ішкі іргетасының кейбір бөлігі әлі де оған көрінбейтін және танылмаған

болып қала береді. Құм іргетасы құрылғанға дейін клиент психотерапевтке белгілі бір дәрежеде тәуелді болса, іргетастың құрылуы өзі үшін жауапкершілікті қабылдаудың маңызды белгісі, өзінің одан әрі дамуының кейбір негізін құру куәлігі ретінде қарастырылады» [2].

Д. Вейнриб құм терапиясын "психиканың терең сенімді деңгейлеріне қолжетімділікті орнатуға мүмкіндік беретін психотерапияның вербальді емес түрі" ретінде анықтайды. Сондай-ақ, ол бұл "терең бейсаналық жасырын психиканың өзін-өзі сауықтыратын мүмкіндіктері, және олар белгілі бір жағдайларда көрінеді", сондай-ақ, құм терапиясы "өзін-өзі сауықтыруды мүмкін ететін шығармашылық регресс қамтамасыз етеді" деген ой тастайды.

В.Брэдвей құм терапиясын "белсенді қиял нысаны ретінде қарастырады, бірақ құм терапиясында қолданылатын бейнелер нақты көрініс беріп, сезіледі, ал көрінбей қалатын дүние емес". Ол арт-терапевтік сессияның белгілі бір уақыт шегінде өтетін және емделуші де, психотерапевт де байқай алатын арманды құм композицияларының ұқсастығын көрсетеді [1; 36-37].

Клиенттің тактильдік ынталандырумен байланысты әртүрлі материалдарды арт-терапиялық процесте қолдануы оның құмға деген қарым-қатынасына сөзсіз әсер етеді.

Құм шығармашылығы клиенттің қандай да бір тоқтамға келгендігі туралы ақпарат береді. Құм, жер метафоры сияқты, клиенттің жағымсыз қасиеттерін өзіне алып, өңдейді, су өз кезегінде тазалайды және жуады, тазартатын от өзгеріс әкеледі, жел мақсаттарға жету жеңілдігі мен жылдамдығын береді. Сіздің өз қолдарыңыз, қолдап, мақтайды, сізді көкке көтереді. Кез келген шығармашылық адамға өз жанының жаратушысы болуға, өзін және өз жүрегін тыңдауға, қазіргі уақытта сіздегі көрініс алған сезімдік саналық деңгейде өңдеуге және қайта жасауға көмектеседі.

Құм терапиясының шығармашылық тұрғысынан қолданылуы құм композицияларын жасауда негізгі орын алады, жазық бетінде шағын фигураларды таңдау және орналастыру аса маңызды рөл алады. Осылайша, композиция үшін құм іргетасын құру - құрамында миниатюра фигуралары бар және жоқ көбінесе соңғы өнімнің сипатын анықтайды.

Психаналитик К.Юнгтің пайымдауында, құм терапиясында бала құммен және шағын фигуралармен ойнауды көздейді. Ол шығармашылық қабілет пен қиялды жандандыруға және көркемдік экспрессия арқылы пайда болған бейнелерді көрсетуге мүмкіндік береді. Өзінің ішкі әлемімен жалғасқан диалог барысында бала осы бейнелерді нақты нысанда ұсынуға мүмкіндік алады. "Бейненің нысаны мен мазмұны бірдей және бейненің пішіні пайда болуына қарай оның мағынасы түсіндіріледі. Шын мәнінде, бейнелер қандай да бір интерпретацияны қажет етпейді, өйткені олардың мазмұны және онсыз жеткілікті көрнекі". Бейнелер санадағы ұғынылмайтын психикалық мазмұндардың қосылуының есебінен "Меннің" психикалық өмірдің бастауымен өзара әрекеттестікті қамтамасыз ете отырып, адам жанын сауықтыра алады [3].

Құм терапиясының бастапқы кезеңдерінде балалар: "Мен не істеу керектігін білмеймін..." Олардан белгілі бір бейненің жасалуын күтіп отыр екен деп мазалары қашады. Алайда, бейнелеу процесін саналы бақыламаса және балаға түстерге немесе материалдарға тез арада жауап беруге мүмкіндік бергенде, ол өзінің мазмұны бойынша өте қызықты және терең бейнелерді жасай бастайды.

"Мен" бағынған бірлік пен тұтастықтың орталық архетипі" өзін-өзі біріктіре отырып, тұлға ішкі және сыртқы әлем арасындағы делдал болады. Осының арқасында бейсаналық байланыс орнатылады. Нақты формаларды құру оның мазмұнын түсінуге көмектеседі. Құм сеансында шығармашылығы, оның барлық еркіндігі толық көлемде көрінеді. Икемділіктің болмауы, бір бағытта тұйықталу, бір бағдарламадан ары аса алмау адамдағы шығармашылыққа тосқауыл болады. Адамның бойын түсініксіз тітіркену, қорқыныш билейді. Қандай болса да адамның әлдебір сезімді түйсінуге мүмкіндігі бар. Жағымсыз сезімдер оларға назар аудару керек екенін айтады. Құм терапиясы - шығармашылық акт. Осы жағымсыз сезімдер құм алаңына еріксіз шығады. Мұндай сезімдерді ұнатпаудың қажеті жоқ. Жағымсыз сезім - көздеген бағытта қозғалудың еш мәні жоқ, бұл жерде нәтиже болмайды, басқа нәрсе істеу керек деген жай ғана сезім [4].

К.Юнг "Мен" тек саналы өмір орталығы ретінде әрекет ететіндіктен, ол жалпы психиканы анықтай алмайды және тек қана кешен іспеттес болады деген ойға жақын болған. Сол арқылы саналы "Менді" және Өздіктің ара жігін ажыратып, "Меннің" психиканың саналы аспектісін қалай сипаттайтынын түсіне аламын. Бұл мағынадағы Өздік саналы "Менді" өз элементтерінің бірі

ретінде қарастырады. Сондықтан шығармашылық қабілет пен қиялда Өздік жоғары немесе мінсіз тұлға ретінде көрінеді [5].

Құм терапиясында ішінен көгілдір түспен боялған кеңістікте құммен және сумен ойнаудың арқасында, бала психикалық тәжірибесін кешіру мүмкіндігіне ие болады. Шағын фигуралар табиғи ортаның элементтерін, сондай-ақ әртүрлі мәдениеттердің атрибуттарын, діни және мифологиялық таңбаларды білдіреді, бұл туа біткен психикалық тәжірибені өзектендіруге және оны түсінуге, сондай-ақ сол немесе басқа бейнелерге байланысты емдеу әсерлерін көрсетуге мүмкіндік береді. "Юнгтік көзқарас тұрғысынан, құм терапиясы баланың архетипін көрсетуге мүмкіндік береді, соның арқасында адам оны біртіндеп түсіне алады".

Клиент құм негізін жасау арқылы, содан кейін шағын фигураларды қосу арқылы өз жұмысын бастауға болады. Адам қолдарының қозғалысы құм терапиясына тән белгілі бір пішінді құм береді. Сол кезде бала, қаласа, құммен ешқандай манипуляция жасамай, онда миниатюралық фигураларды бірден орналастыра алады. Өзгермеген күйінде қалған құмның бетін клиент үстелдің беті немесе еден сияқты қабылдайды.

Құм терапиясы бойынша әдебиетте, негізінен, миниатюралар құмда қандай да бір манипуляциясыз орналастырылған құм композицияларының мысалдары келтіріледі. Кейде құм нысандары өзендерге, тоғандар мен төбелерге ұқсайды, бірақ оларды талқылау жүргізілмейді. Мысалдар: құмнан жасалған неғұрлым күрделі және эстетикалық мәнерлі нысандарды Брэдвей және МакКоард (1997), Дундас (1993), Кальфф (1980), Марголиаш (1998), Маркелл (1994), Райс-Минухин (1992) және Вейнриб (1983) еңбектерінен көруге болады.

Құм терапиясын пайдалану тәсілі табиғи материалдар мен процестерге көп көңіл бөлуімен ерекшеленеді. Сондықтан оның балалардың құмдағы мүсіндері мен бейнелері белгілі бір түрде маман ретінде құм композицияларының көркемдік, эстетикалық қасиеттеріне үлкен мән беретіндігін, сондай-ақ оның құм терапиясын талдау процесіне енгізілген қызметтің көмекші түрі ретінде емес, жұмыстың негізгі құралы ретінде пайдалануға ұмтылысын көрсетеді.

Құм терапиясы адамның өз-өзіне керемет бір шығармашылықтың иесі ретінде қарауға мүмкіндік береді. Құм подносында тамаша туындылар жасай отырып, ол өзін шығармашыл тұлға ретінде қалыптастырады. Оның бір тылсым күші бар сияқты. Ол өзінің ішкі нышандарын, ішкі бағдарларын сыртқа шығарып, өзінің шындығына көз жеткізеді немесе өзінің мінез-құлқындағы қажет болмаған дүниені өңдеуге түрткі болады. Адам денесінің өзі - өзгерудің тұрақты процесі.

Адамның өз-өзіне деген шығармашылық қарым-қатынасы осы өзгерістерге ілесіп, үлгеруге көмектеседі. Ғасырлар бойы жинақталған тәжірибе сезімдік деңгейде көрініс беріп, адам оған шыдас бере алмайтындай тым қатты болуы мүмкін. Қазіргі психологиялық зерттеулерде адам өз оқиғаларын символдармен және кеңістікпен кодтайтындығы анықталған. Сондықтан құм терапиясындағы әрбір фигурада бүтіндей тарих бар. Құм алаңына фигураны қоя отырып, адам өмір сүрген немесе болашаққа жоспарлаған бүкіл іс-әрекетті, спектакльді көрсете алады. Жеке жағдайынан басқа адам өзін болмыстың әлемдік контекстіне енгізеді. Бұл туралы К. Юнг былай деп жазды, құм подносына орналасқан әрбір символ, әрбір таңба бар болуы да болмауы да мүмкін дүниені білдірудің барлық ықтимал тәсілдерінің ең жақсы түрі екенін болжайды. Символдық мәнге ие бола отырып, құм нысандары өзінің мазмұнының қарапайымдылығы мен бір мағынасын жоғалтады [5;52].

Өзінің зерттеулерінде Д.Джонс "құмсалғышты пайдалану кезінде балалардың шығармашылық экспрессиясының ерекшеліктері когнитивті даму кезеңдері туралы Ж.Пиаженің идеясын растайтынын көрсетеді. Балалардың өсіп-жетілуіне қарай түзетін құм композицияларының құрылымдық күрделенуі ұсынылған Ж.Пиаже үлгісіне сәйкес келеді".

Құммен жұмыс түрін үшке бөлуге болады, олар кең таралған және жиі қайталанатын формаларды біріктіретін, құммен ойнау барысында балалардың әртүрлі даму кезеңдерін камтиды. *Жұмыстың бірінші түрі* құм беттерімен белгілі бір манипуляцияларды жасауға жатады. Балалар формаларды құммен толтырады, құмның бетіне сурет салады, іздер жасайды, құмды кесектеп жинайды және төбешіктер жасайды. *Жұмыстың екінші түрі* құмның қалыңдығына, шұңқырлар мен тоннельдердің қазылуына, сондай-ақ құмға жасырылған дүниелер арқылы және кейіннен оларды алуға байланысты талданады. *Үшінші түріне* су пайдаланылатын жұмыстар жатады - балалар оны құмға тамызып, көлемін бақылап, немесе оны көп мөлшерде құюы мүмкін [6].

Құм терапиясында балалар мен ересектер барлық жұмыс түрлерін пайдаланады. Алуан түрлердің үйлесімі неғұрлым күрделі формаларды жасауға ұласады. Оның пішіні жұмыстың

мазмұнын анықтайды және Клиент пен психотерапевтің өзара әрекеттестігінің барысында пайда болатын проблемалардың символына айналып, психотерапиялық процестің белгілі бір кезеңін көрсетеді.

Д.Джонс құмсалғыштың жасы бойынша әртүрлі балалар топтарында пайдаланылғандығы туралы хабарлайды: "екі жасқа дейінгі балалар табактарға да, еденге де құм шашқан, сондай-ақ табактарға да орналастырып, одан фигураларды алып тастаған". 2-ден 4 жасқа дейінгі балалар "негізінен құмға фигураларды көміп тастап, одан кейін оларды қайтадан қазып алып ойнады. Осы қарапайым драмалық ойынның арқасында олардың шекаралық сезімі пайда болды". 5-тен 7 жасқа дейінгі балалар "тұрақты формалар жасау үшін құмды пайдаланып, олардың нақты шекаралық сезімдері айқын байқалды". 8-ден 12 жасқа дейінгі балалар "құмнан қарапайым ғимараттар жасағанымен олармен аса құлшына жұмыс жасай қойған жоқ". 13-18 жас аралығындағы жасөспірімдер "құмды жер мен суды бейнелеуге ғана пайдаланды және олардың шекаралық сезімі анық болды" [7].

Құмсалғыш пен оның жабдықтары психотерапевтік тұрғыдан ең қызықты және тиімді. Мұнда құм мен су сияқты икемді материалдар да бар, өйткені оларды лақтыруға немесе шашыратуға, ылғалды құмнан пішіндер жасауға, оны қазуға, тегіс бетті қалыптастыруға болады.

Х.Брэдвей құм терапиясы процесінде оған қалай қол жеткізетінін түсіндіріп өтеді. Сонымен қатар, автор психотерапевтің қатысуымен визуалды бейнелерді жасауына байланысты пациенттің шығармашылық белсенділігі қосымша психотерапевтік фактор болып табылады деген болжам айтады.

Х.Брэдвей: Құм салғыш едәуір икемді мүмкіндіктерге ие. Эмоциялар мен көңіл-күй миниатюралармен бірге және оларсыз құм мен суды пайдаланудың нәтижесінде нақты көрінісін табады ..., - деген болатын. Құмнан әртүрлі формаларды жасау, оған тамшылап немесе тұтас шыныаяқтап су құю, объектілерді орналастыру, оларды құмға көму арқылы - құм терапиясының барысында орын алатын барлық нәрселерге сенудің жоғары дәрежесіне байланысты, сондай-ақ оның қиратқыш немесе жасампаздық сипатының бар-жоқтығына қарамастан, әлдебір әрекет жасау мүмкіндігінің арқасында адам жаны шипа табады. Құммен жұмыс жасау, психикалық даму кезеңдерін көрсете отырып, айтарлықтай экспрессивті мүмкіндіктерді болжайды [1, б.23-25].

Кәсіби арттерапевт көркем шығармашылықтың жеткілікті тәжірибесіне ие болып, өнер материалдары мен тарихын, сондай-ақ психикалық даму кезеңдерін және оған байланысты графикалық экспрессия нысандарын білуі тиіс. Ол визуалды бейнелер мен пластикалық формаларды жасау процесін, түстер мен материалдардың ерекшеліктерін, сондай-ақ көркем практикаға қатысты басқа да көптеген нәрселерді түсінуі тиіс. Аталған барлық юнгтік бағыттағы арт-терапевттер түс жору, белсенді қиял және амплификация техникаларын пайдалана алады. Клиент, ол жасаған образдар мен психотерапевт арасындағы арт-терапиялық процес қарым-қатынастың негізін құрайды. Көркем шығармашылық саласына қатысты барлық білім мен тәжірибе құм терапиясы үшін де үлкен маңызға ие. Сонымен қатар, біз құм терапиясы процесінде пайда болатын бейнелер мен арт-терапиялық жұмыстың өнімі болып табылатын символдар арасындағы өзара байланысты терең зерттеуге тура келеді [8].

Шығармашылықтың міндеті - өзінің сыртқы құндылықтарымен алмаспай, шынайы мәнін табу. Жоғары тәртіптегі әртүрлі шығармашылық: кескіндеме, би, әдебиет, театр, кино және т.б. рухани өсуге, дамуға және кемелдікке ұмтылуға көңіл бөледі. Адам шеберлікті шыңдайды, нұрға бөленіп, жетістік сәттері орын алады. Адамның өз-өзіне шығармашылық қарым-қатынасы бір уақытта жоғары шоғырлану мен еркіндікті үйлестіретін адамды қалыптастырады.

Егер адам бәрі дұрыс деп сылтауратып, өтірікті көп қолданса, онда ол соншалықты өз-өзін алдап, жанын, энергетикасын, тыныштығын немесе "өзінде бар басқа да дүниелерді" жоя бастайды. Құмды ұстаған қолдар шығармашылық процеске еніп, ақыл жасай алмағанды "қолға алады".

Құм терапиясында клиент туынды жасай отырып, өзінің дене мүшелерін (қолдары мен аяқтарын т.б.) өзінің ырғағымен және өмірлік ұстанымымен қатар сезінуге мүмкіндік алады.

Шығармашылық бастама адамды Құдіретті сұрапылға жақындатады. "Суретші" сөзі "Құдай сияқты кім" деп аударылады. Бізге тумысымыздан берілген мұндай құдіретті күшті өшіріп алуға болмайтын от немесе ошақ ретінде қолдау керек. Мүмкін, сол себепті шелегі бар от бейнесіндегі фигура - ең танымал. Бұл алауды әрбір екінші адам таңдайды. Эмоционалдық жылудың ниеті - адами қарым-қатынастың қажетті элементі. Дененің икемділігі, эмоциялар мен ақыл-ой шығармашылық

үшін жақсы жағдай жасайды. Қатыгездік пен қыңыр-қисықтық оны шектейді немесе шығармашылық көріністерге бөгет болады. Адам арт-үдерістерге, атап айтқанда, құм композицияларын жасауға қосылып, органикалық қуатты, тұлғаның жасампаздық тұрғыдан дамуына қажетті шығармашылық әлеуетке қол жеткізеді. Зерттеушілер құм терапиясы процесінде психотерапевтің қатысуымен визуалды бейнелерді жасауына байланысты клиенттің шығармашылық белсенділігі қосымша психотерапевтік фактор болып табылады деген болжам айтады.

Қорыта келгенде, "Шығармашылық" сөзі "жасампаз"сөзімен үндес. Шығармашылық үдерістер адамға қажет. Шығармашылық қажеттілік әр адамда ара-тұра байқалып қалады, түрлі іс-әрекеттер арқылы көрінеді. Өзін косметикамен, бижутериямен және киіммен әшекейлеуден әлемдік жетістіктерге дейін қылаң беріп тұрады. Шығармашылық арқылы адам басқа жағдайларды таниды. Оның ішінде өзгерген сана жағдайы, денеден шығу, әлемдік мәтіндерді оқу, өзге әлемге саяхат, карма тәжірибесі және т.с.с. бар. Біреуге бұл қорқынышты болса, басқа біреу үшін қажет болуы әбден мүмкін. Шығармашылық - рухани өсудің ең үздік белсенді түрлерінің бірі. Өзіне, өз өміріне деген шығармашылық көзқарас әр адамның дамуына ықпал етеді. Ал әрбір адам-ғарыш, оның бүкіл әлемге көрінісі. Құм терапиясында әр адам өз шығармашылығын бағалай отырып, жан қойнауында не болып жатқанын түсінуге болады.

Құм ойыны - бұл шығармашылық үлгілеуге негізделген психотерапияның бүкіл адамды сауықтырудың "практикалық" тәсілі. Құмда "өнер" туралы түсінік жоқ болғандықтан, құмды шығармашылықта пайдаланудың еркінділігі мен диагностикалық емдік маңызы бар. Амманн әңгімесі, мифтер мен халық ертегілері туралы кең біліміне сүйенеді, бірақ психиканың өзін-өзі реттеуді күшейтуде құм картиналарының рөлі, психикадан құм картиналарына және кеңістіктік құбылыстардың символдық түсіндіруімен жүйелі түрде "практикалық" бөлшектермен айналысатын жұмыс қағидасы деп қарастырады [9].

Мектеп жасына дейінгі және мектеп жасындағы балалардың мінез-құлық ерекшеліктерімен айналысқан қазақстандық ғалымдардың ішінен: Х.Т.Шерьязданованың мектебі және оның ізбасарлары У.И.Ауталипова, Г.М.Қасимова, М.Асылханова, М.П.Оспанбаева, М.Н.Махаманова, Б.П.Мырзатаевалардың және т.б. зерттеуші мамандарды атап өтуге болады [10].

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Штейнхардт Л. Юнгианская песочная психотерапия. - СПб.: Питер, 2001. – 320 с.
2. Кузуб Н.В., Осипук Э.И. В гостях у песочной феи. Организация педагогической песочницы и игр с песком для детей дошкольного возраста. Методическое пособие для воспитателей и психологов дошкольных учреждений. СПб.: Речь: М.: Сфера, 2011. - 61 с.
3. Юнг К.Г. Конфликты детской души / пер. с нем. – М.: Канон, 1994. – 215 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева, Грабенко Т.М. Чудеса на песке. Практикум по песочной терапии. СПб.: Речь, 2010. - 340 с.
5. Юнг К.Г. Душа и миф: шесть архетипов. Пер. с англ.-К.: Государственная библиотека Украины для юношества. - Киев, 1996. - 384 с.
6. Джерри Граббс. Перечень категорий анализа в процессе песочной терапии. Перевод с англ. М.Думичев. – М.: «Издательские технологии», 2018. – 46 с.
7. Киселева М.В. Арт-терапия в работе с детьми: Руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. – СПб.: Речь, 2006. – 160 с.
8. Тернер Барбара. Руководство сэндплей-терапии. – М.: Дипак, 2018. – 648 с.
9. Ammann, R. (1991) Healing and Transformation in Sandplay: Creative Processes become Visible. LaSalle: Open Court.
10. Шайжанова Қ.Ү. Оқушылардың шығармашылық ойлауын жазбаша тіл арқылы дамыту жолдары. Республикалық ғылыми-әдістемелік, психологиялық "Жантану мәселелері" журналы. №3, 2017. - 15-17 бб.

ПЕСОЧНАЯ ТЕРАПИЯ КАК МЕТОД РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ЛИЧНОСТИ

Қ.Ж. Әбсаттар¹, Н.У. Бегалиева²

¹ магистрант 2 курса специальности «Психология»

² к.пс.н., ст.преподаватель

email: kimba.97@mail.ru

В статье анализируются концепции ученых-исследователей о возможности развития воображения и творческих способностей посредством работы с песком, путем создания песочной композиции и создания сюжетов в песке. Песочная терапия - это не просто лечение, это форма арт-терапии, которая помогает творческому самовыражению личности и дает средства для разрешения конфликтных ситуаций. Клиент при создании песочных сюжетов разыгрывает неосознанную проблему, и отражая разные уровни психических содержаний, переносит конфликт из внутреннего мира во внешний. Следовательно, песочная терапия даёт возможность человеку почувствовать себя творцом и через свое творение выразить собственный внутренний мир. Подробно описывается раскрытие личностных качеств и творческих способностей личности клиента, как результат взаимодействия его с песком.

Ключевые слова: *песочная терапия, воображение, творческие способности, свойство «Я», архетипы, миниатюрные фигуры, символы*

SANDPLAY THERAPY AS A METHOD OF DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF THE PERSON

K.Zh. Absattar¹, N.U. Begalieva²

¹ 2nd year master student of the specialty "Psychology"

² Master of psychology, senior lecturer

^{1,2} Kazakh National Women's Teacher Training University, Almaty, email: kimba.97@mail.ru

The article analyzes the concepts of scientists-researchers who write about the possibility of developing imagination and creativity through working with sand, by creating a sand composition and creating plots in the sand. Sand therapy is not just a treatment, it is a form of art therapy that can help in creative self-expression and provides the means to resolve conflict situations. The client, when creating sand plots, plays an unconscious problem, reflecting different levels of mental contents, transfers the conflict from the inner world to the outer one. Therefore, sandplay therapy allows a person to feel like a creator and through his creation contributes to the expression of his inner world. The disclosure of personal qualities and creative abilities of the client's personality as a result of his interaction with the sand is described in detail.

Key words: *sandplay therapy, imagination, creativity, the property of "I", archetypes, miniature figures, symbols*

Редакцияға 01.11.2019 түсті.